

AXSIKENT – MEROS, TURIZM VA TA’LIM MASKANI

Xasanova Shaxzoda

Texnologiyalar, menejment va kommunikatsiyalar instituti

Tillari, tabiiy va ijtimoiy fanlar kafedrası dotsenti

xasanovashaxzoda@gmail.com

orcid.org/0000-0001-6517-0252

Mamadaliyeva Shaxnoza

Texnologiyalar, menejment va kommunikatsiyalar instituti

Tillari, tabiiy va ijtimoiy fanlar kafedrası

2-kurs talabasi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21030992>

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Farg‘ona vodiysining eng qadimiy shaharlaridan biri bo‘lgan Axsikentning tarixiy-madaniy merosi, turizm salohiyati va ta’lim-tarbiyadagi o‘rni tadqiq etiladi. Axsikent o‘zining ko‘p asrlik tarixi, Buyuk Ipak yo‘lidagi strategik mavqei, rivojlangan hunarmandchiligi hamda ilm-fan markazi sifatidagi ahamiyati bilan ajralib turadi. Tadqiqot davomida arxeologik topilmalar, tarixiy manbalar va zamonaviy ilmiy tadqiqotlar asosida Axsikentning O‘zbekiston tarixidagi o‘rni tahlil qilindi. Shuningdek, ushbu maskanning ichki va xalqaro turizmni rivojlantirishdagi imkoniyatlari hamda yoshlarni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashdagi ta’limiy ahamiyati yoritildi. Tadqiqot natijalari Axsikentni nafaqat tarixiy yodgorlik, balki zamonaviy turizm va ta’lim markazi sifatida rivojlantirish muhim ekanligini ko‘rsatdi.*

Kalit so‘zlar: *Axsikent, Farg‘ona vodiysi, tarixiy meros, arxeologik yodgorlik, Buyuk Ipak yo‘li, madaniy turizm, ta’lim, tarixiy xotira, milliy qadriyatlar, madaniy meros.*

Kirish

Bugungi globallashuv davrida tarixiy-madaniy merosni asrash va undan samarali foydalanish har bir davlatning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Tarixiy obidalar va qadimiy shaharlar xalqning o‘tmishi, madaniyati va davlatchilik an‘analarini o‘zida mujassam etgan bebaho boylikdir. O‘zbekiston hududida joylashgan ko‘plab qadimiy shaharlar orasida Axsikent alohida o‘rin egallaydi. U Farg‘ona vodiysining eng yirik tarixiy markazlaridan biri bo‘lib, uzoq asrlar davomida siyosiy, iqtisodiy va madaniy hayotning muhim o‘chog‘i sifatida faoliyat yuritgan.

Axsikent qadimgi Davan davlati hududida shakllangan bo‘lib, keyinchalik Movarounnahrning yirik shaharlaridan biriga aylangan. Tarixiy manbalarda uning nomi Axsi, Axsikat va Axsikent shakllarida uchraydi. Shahar Buyuk Ipak yo‘lining muhim tarmoqlaridan biri ustida joylashgani sababli Sharq va G‘arb o‘rtasidagi savdo-sotiq, ilm-fan va madaniyat almashinuvida katta rol o‘ynagan.

Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda tarixiy merosni tiklash va muhofaza qilishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. Jumladan, Axsikent yodgorligini o‘rganish, restavratsiya qilish va turizm markaziga aylantirish bo‘yicha muhim ishlar bajarildi. Bugungi kunda Axsikent nafaqat tarixiy yodgorlik, balki ilmiy tadqiqotlar, turizm va ta’lim sohalarini rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega maskan sifatida e’tirof etilmoqda.

Asosiy qism

Axsikentning tarixi ikki ming yildan ortiq davrni qamrab oladi. Arxeologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, shahar miloddan avvalgi III–II asrlarda shakllangan. Qulay geografik joylashuvi, unumdor yerlar va savdo yo‘llariga yaqinligi uning tez rivojlanishiga zamin yaratgan.

IX–XII asrlarga kelib Axsikent Farg‘ona vodiysining eng yirik siyosiy va iqtisodiy markaziga aylandi. Bu davrda shaharda hunarmandchilik, savdo-sotiq va qishloq xo‘jaligi rivojlandi. Temirchilik ayniqsa taraqqiy etib, Axsikent po‘lati

Sharq mamlakatlarida mashhur bo‘lgan. Tarixiy manbalarda Axsikent ustalari tayyorlagan qilichlar va harbiy qurollarning sifati yuqori baholangan.

Shaharning mudofaa tizimi ham yuqori darajada rivojlangan edi. Qalin mudofaa devorlari, qal’a va kuzatuv minoralari dushman hujumlaridan himoyalashga xizmat qilgan. Axsikentda masjidlar, madrasalar, karvonsaroylar va bozorlar faoliyat yuritgan bo‘lib, ular shaharning iqtisodiy va madaniy hayotida muhim o‘rin tutgan.

XVII asr boshlarida yuz bergan kuchli zilzila oqibatida shahar katta talafot ko‘rdi. Natijada aholi boshqa hududlarga ko‘chib ketdi va Axsikent asta-sekin o‘z mavqeini yo‘qota boshladi. Shunga qaramay, uning xarobalari bugungi kungacha saqlanib qolgan va muhim tarixiy manba sifatida xizmat qilmoqda.

Axsikentning tarixiy-madaniy merosi. Axsikent O‘zbekiston tarixiy-madaniy merosining eng muhim yodgorliklaridan biri hisoblanadi. Bu yerda olib borilgan arxeologik qazishmalar davomida turli davrlarga oid turar joylar, saroylar, ustaxonalar, mudofaa inshootlari va ko‘plab maishiy buyumlar topilgan.

Topilmalar orasida sopol idishlar, metall buyumlar, tangalar, zargarlik mahsulotlari va qurilish qoldiqlari alohida ahamiyatga ega. Ular shaharning iqtisodiy qudrati va madaniy rivojlanganligini tasdiqlaydi. Ayniqsa, temir eritish pechlari va metallga ishlov berish ustaxonalari Axsikentning metallurgiya markazi bo‘lganligini ko‘rsatadi.

Axsikent o‘z davrida ilm-fan va madaniyat markazi sifatida ham mashhur bo‘lgan. Bu yerda diniy va dunyoviy ilmlar rivojlangan, olimlar va mutafakkirlar faoliyat yuritgan. Shahar aholisi orasida savodxonlik darajasi yuqori bo‘lganligi tarixiy manbalarda qayd etilgan.

Tarixiy merosning yana bir muhim jihat shundaki, u xalqning milliy o‘zligini anglashga xizmat qiladi. Axsikentda saqlanib qolgan moddiy va ma’naviy boyliklar ajdodlarimizning bunyodkorlik salohiyati, ilm-fanga bo‘lgan e’tibori va yuksak madaniyatidan dalolat beradi.

Adabiyotlar sharhi. Axsikent tarixini o‘rganish bo‘yicha ko‘plab ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan. XIX asr oxiri va XX asr boshlaridan boshlab rus sharqshunoslari va arxeologlari tomonidan Farg‘ona vodiysidagi qadimiy shaharlar tadqiq qilina boshlandi. Keyinchalik o‘zbek olimlari tomonidan ham Axsikent tarixi chuqur o‘rganildi.

Arxeolog olimlar Yu.F. Buryakov, A. Asqarov, E. Rtveladze va boshqa tadqiqotchilar Axsikentning urbanistik tuzilishi, mudofaa tizimi va iqtisodiy hayotiga oid muhim ilmiy xulosalarni ilgari surganlar. Ularning tadqiqotlarida shaharning Buyuk Ipak yo‘lidagi strategik o‘rni va xalqaro savdo aloqalaridagi ahamiyati asoslab berilgan.

So‘nggi yillarda Axsikentning turizm salohiyatini o‘rganishga bag‘ishlangan tadqiqotlar ham ko‘paymoqda. Olimlar tarixiy yodgorliklarni turizm resursi sifatida baholab, ularni zamonaviy turizm sanoatiga integratsiya qilish masalalarini o‘rganmoqdalar. Shuningdek, tarixiy obidalardan ta’lim jarayonida foydalanish bo‘yicha ham qator ilmiy ishlanmalar yaratilgan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, Axsikent nafaqat tarixiy obida, balki iqtisodiy, madaniy va ta’limiy rivojlanish uchun katta imkoniyatlarga ega bo‘lgan ko‘p qirrali maskandir.

Tahlil va natijalar. O‘tkazilgan tahlillar Axsikentning uch asosiy yo‘nalishda katta salohiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Birinchidan, Axsikent tarixiy meros obyekti sifatida O‘zbekiston davlatchiligi va madaniyati tarixini o‘rganishda muhim ilmiy manba hisoblanadi. Arxeologik topilmalar orqali qadimiy Farg‘ona aholisi turmush tarzi, iqtisodiy faoliyati va madaniy rivojlanish darajasi haqida qimmatli ma’lumotlar olinmoqda.

Ikkinchidan, Axsikentning turizm imkoniyatlari juda katta. So‘nggi yillarda hududda turistik infratuzilma rivojlanib, tashrif buyuruvchilar soni ortib bormoqda. Tarixiy obidalar, muzeylar, ekskursiyalar va madaniy tadbirlar turistlar uchun qiziqarli dasturlarni shakllantirish imkonini bermoqda. Bu esa mahalliy

iqtisodiyotning rivojlanishiga, yangi ish o‘rinlari yaratilishiga va aholi farovonligining oshishiga xizmat qiladi.

Uchinchidan, Axsikentning ta’limiy ahamiyati ham nihoyatda katta. Tarix, arxeologiya, turizm va madaniyatshunoslik yo‘nalishlarida tahsil olayotgan talabalar uchun ushbu maskan amaliy o‘quv maydoni vazifasini bajaradi. Maktab o‘quvchilari va talabalarning tarixiy obidalarga ekskursiyalari ularning tarixiy tafakkuri, vatanparvarlik tuyg‘usi va milliy qadriyatlarga hurmatini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Tahlillar natijasida Axsikentni ilmiy, turistik va ta’limiy markaz sifatida yanada rivojlantirish zarurligi aniqlandi. Buning uchun tarixiy yodgorliklarni muhofaza qilish, ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish va zamonaviy turizm xizmatlarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Axsikent O‘zbekistonning boy tarixiy-madaniy merosini o‘zida mujassam etgan noyob yodgorliklardan biridir. Uning ko‘p asrlik tarixi, Buyuk Ipak yo‘lidagi muhim o‘rni, rivojlangan hunarmandchiligi va ilm-fan markazi sifatidagi mavqei ushbu shaharni alohida qadrlashga asos bo‘ladi.

Bugungi kunda Axsikent nafaqat tarixiy obida, balki turizm va ta’lim rivojiga xizmat qiluvchi zamonaviy maskan sifatida ham ahamiyat kasb etmoqda. Tarixiy yodgorliklarni saqlash va ulardan oqilona foydalanish milliy madaniyatni rivojlantirish, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash hamda mamlakatning xalqaro nufuzini oshirishga xizmat qiladi.

Kelajakda Axsikentda ilmiy-arxeologik tadqiqotlarni yanada kengaytirish, turizm infratuzilmasini takomillashtirish, xalqaro ilmiy konferensiyalar va madaniy tadbirlarni tashkil etish orqali uning jahon miqyosidagi tarixiy-madaniy markaz sifatidagi mavqeini mustahkamlash mumkin. Shu bois Axsikentni asrash va targ‘ib qilish nafaqat tarixchilar va arxeologlarning, balki butun jamiyatning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Asqarov A. O‘zbekiston tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2015.
2. Buryakov Yu.F. Drevnie goroda Ferganskoy doliny. – Tashkent: Fan, 1982.
3. Rtveladze E.V. Velikiy Shelkoviy put. – Tashkent: O‘zbekiston, 1999.
4. Ahmedov B.A. O‘zbekiston xalqlari tarixi manbalari. – Toshkent: O‘qituvchi, 1991.
5. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
6. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
7. O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi. Axsikent maqolasi. – Toshkent, 2001.
8. Madaniy meros agentligi materiallari va Axsikent arxeologik ekspeditsiyasi hisobotlari.
9. Mirzayev T., Mahmudov M. Madaniy meros va turizm. – Toshkent: Tafakkur, 2020.
10. Farg‘ona vodiysi tarixiga oid arxeologik tadqiqotlar to‘plami. – Toshkent: Fan, 2023.